

Maciej Kijowski

O wychowaniu morskim dzieci i młodzieży w kontekście uchwały Sejmu z 30 maja 1984 r.

Wstęp

Jako uczeń Szkoły Podstawowej nr 3 im. Henryka Sienkiewicza w Rzeszowie w latach 1977–1984 dobrze pamiętam patronat roztoczony nad tą zasłużoną placówką przez m/s „Rzeszów” i jego załogę¹. Modelowy przykład takiej współpracy stanowiły Szkoła Podstawowa nr 8 im. Bojowników o Wolność i Demokrację w Bolesławcu (jej statkiem patronackim był m/s „Generał Fr. Kleeberg”)² i Szkoła Podstawowa nr 1 im. Jana Kilińskiego w Trzemesznie (współpracująca z s/s „Kiliński”)³. Znajomość spraw morza oraz wspomnienia z lat, w których szkoły blisko współpracowały z armatorami i załogami statków, zainspirowały mnie do sięgnięcia po akt prawny podnoszący wychowanie morskie dzieci i młodzieży do bardzo wysokiej rangi. Jako marynista zajmujący się tyleż prawem morskim, co polityką morską i kulturą morską, czuję się w obowiązku podzielenia się wiedzą o zauważonej w 1984 r. na forum Sejmu szczególnie istotnej potrzebie przybliżenia morza najmłodszym obywatelom. Potrzebie niezmiennie aktualnej.

Problemy z terminologią

O polityce morskiej mówić można i trzeba także w kontekście dalszej przeszłości: *Morska polityka Zygmunta Augusta* to tytuł rozdziału świetnej książki J. Wójcickiego⁴ a G. Piwnicki i A. Klein dogłębnie ją przeanalizowali

¹ Zob.: J. Nowak, *Statek m.s. „Rzeszów”*, „Głos Rzeszowa” 1996, nr 12 – 1997, nr 1, s. 12.

² Szerzej: *Bolesławiecki model wychowania morskiego Szkoły Podstawowej nr 8 im. Bojowników o Wolność i Demokrację wyróżnionej Złotą Odznaką „Zasłużony Pracownik Morza”*, Bolesławiec 1982, passim; P. Śliwko, *Tryptyk o morskiej edukacji*, „Oświata i Wychowanie” 1983, nr 18, s. A-12-A-18.

³ Szerzej: Z. Urbanyi, *Od „Daru Pomorza” do „Ziemi Bydgoskiej”*, Gdańsk 1973, s. 190-192.

⁴ J. Wójcicki, *Dzieje Polski nad Bałtykiem*, Warszawa 1989, s. 145.

w odniesieniu do wspomnianego monarchy i jego poprzednika⁵, W. Odyniec przybliżył morską politykę Jana III Sobieskiego⁶ a B. Dopierała niedościgle przeanalizował w tym aspekcie okres międzywojenny⁷. Z kolei J. Majczyno doszukuje się jądra polityki morskiej w polityce rozwoju morskiej żeglugi⁸, zaś M. Krzyżanowski i H. Ćwikliński wyodrębniają *expressis verbis* politykę żeglugową⁹ i politykę portową¹⁰. Można też wskazywać na rolę nie tylko miast i portów morskich¹¹ oraz regionów nadmorskich¹², ale też poszczególnych miast i regionów położonych w głębi kraju w kształtowaniu i realizacji polityki morskiej, co M. R. Bombicki nie najgorzej uczynił wobec Poznania i Wielkopolski¹³. Zdarza się, że politykę morską analizuje się selektywnie, z punktu widzenia problematyki np. prawnej¹⁴, gospodarczej¹⁵, infrastrukturalnej¹⁶, przestrzennej¹⁷, rekreacyjno-turystycznej¹⁸ bądź militarnej¹⁹, dla uwypuklenia jednak

⁵ G. Piwnicki, A. Klein, *Polska polityka morska za panowania ostatnich dwóch Jagiellonów i jej pokłosie*, „Studia Gdańskie” t. XXXI: 2012, s. 225–244.

⁶ W. Odyniec, *Polityka bałtycka Jana III Sobieskiego*, „Kalendarz Gdański” 1984, s. 47–51.

⁷ B. Dopierała, *Wokół polityki morskiej Drugiej Rzeczypospolitej. Studia historyczne*, Poznań 1978.

⁸ Por.: J. Majczyno, *Polityka rozwoju żeglugi morskiej*, Gdańsk 1970, *passim*.

⁹ Por.: M. Krzyżanowski, *Polityka żeglugowa PRL*, „Technika i Gospodarka Morska” (dalej: „TGM”) 1983, nr 11, s. 545–547.

¹⁰ Por.: H. Ćwikliński, *Przyszłość polskiej polityki portowej*, „TGM” 1981, nr 5, s. 234–236.

¹¹ Jak A. Hutnikiewicz, *Szczecin w polskiej polityce morskiej w latach 1945-1950*, Szczecin 1991, *passim*; Z. Gracz, *Działalność Zarządu Portu Szczecin-Swinoujście w świetle rozwiniętych założeń polityki morskiej PRL*, „TGM” 1984, nr 3, s. 116–118.

¹² Jak M. Kochanowski, A. Hass, T. Parteka, J. Zatorska-Sadurska, *Regionalne uwarunkowania i cele morskiej polityki państwa*, „TGM” 1983, nr 7–8, s. 337–341

¹³ M. R. Bombicki, *Poznań i Wielkopolska w polskiej polityce morskiej. Od PeWuKi do Polskiej Żeglugi Bałtyckiej*, Poznań 1996, *passim*.

¹⁴ Jak Z. Godecki, *Polityka prawa morskiego i polityka morska Unii Europejskiej*, [w:] *Pamięci śp. dr. hab. prof. WSAiB Zbigniewa Godeckiego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Administracji i Biznesu im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni” 2016, z. 23, Prawo 6, s. 93-101. Czytelnikom „Kwartalnika Edukacyjnego” szczególnie mocno polecam zapoznanie się z osobą i dziełem Zbigniewa Godeckiego, urodzonego 9 października 1936 r. w Sędziszowie Małopolskim – o nim J. Nawrot, *In memoriam. Profesor Zbigniew Godecki (1936-2015)*, „Prawo Morskie” t. XXXI: 2015, s. 193–194.

¹⁵ Jak E. Bohdan, *Morska polityka gospodarcza Polski*, Warszawa 1928, *passim*.

¹⁶ Jak T. Parteka, *Uwarunkowania infrastrukturalne polityki morskiej państwa*, „TGM” 1982, nr 7, s. 340–342.

¹⁷ Jak J. Kołodziejski, *Przestrzenne uwarunkowania polityki morskiej państwa*, „TGM” 1983, nr 2, s. 64–67.

¹⁸ Jak J. Zaleski, *Uwagi o polityce państwa w sferze wykorzystania rekreacyjnych i turystycznych walorów morza i wybrzeża*, „TGM” 1983, nr 2, s. 67–70.

¹⁹ Jak G. Piwnicki, B. Zalewski, *Polska wojskowa polityka morska od X do końca XX wieku*, Gdynia 2002, *passim*; J. Przybylski, *Marynarka Wojenna PRL w latach 1945-1980 i jej udział w tworzeniu polityki morskiej Polski Ludowej*, [w:] *Sesja na temat: Polityka morska państwa w 40-leciu PRL*, Gdańsk 1986, s. 1-26.

treści edukacyjnych oraz wychowawczych należy politykę morską potraktować holistycznie, np. jako sztukę zintegrowanego rządzenia morzem²⁰. Oczywiście, polityka morską (tak jak np. rolną czy kulturalną) jest, tylko i aż, częścią polityki państwa *in toto* (zarówno wewnętrznej, jak i zagranicznej), ponadto jest wyrazem i rozwinięciem najszerzej rozumianej myśli morskiej, która może mieć też swój węższy wymiar, zwłaszcza gospodarczy²¹ i polityczny²²; *sub specie educationis* wskazane jest jednak podkreślenie jej głębszego, humanistycznego kontekstu²³. Dla docenienia roli wychowania morskiego w polityce morskiej niezbędne jest ponadto podkreślenie ich związków z kulturą morską (nie mylić z akwakulturą!) jako częścią kultury ogólnonarodowej²⁴. Zadania samego wychowania morskiego postrzegał przed ponad półwieczem K. Wojciechowski jako sprzyjanie rozwojowi gospodarki morskiej i innym postaciom obcowania z morzem oraz umożliwianie dopływu najwłaściwszych kandydatów do pracy na morzu²⁵, natomiast S. Ludwig zdawał się stawiać znak równości między pojęciami „wychowanie morskie” a „krzewienie ogólnej kultury morskiej”²⁶, podczas gdy Z. Sójka i Z. Kasprzyk uznali „wychowanie morskie” i „edukację

²⁰ Jak D. Pyć, *Polityka morską Unii Europejskiej jako sztuka zintegrowanego rządzenia morzem*, [w:] *Współczesne problemy prawa. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Młynarczykowi*, U. Jackowiak, I. Nakielska, P. Lewandowski (red.), Gdynia 2011, s. 178.

²¹ Zob.: T. Ocioszyński, *Rozwój żeglugi i myśli morskiej*, Gdynia 1968, *passim*; Z. Machaliński, *Gospodarcza myśl morską II Rzeczypospolitej (1919–1939)*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975, *passim*.

²² Zob.: Z. Machaliński, *Polska myśl morską w okresie niewoli*, „Nautologia” 1999, nr 2, s. 13–17.

²³ Jak T. Skutnik, *Morze i myśl*, Gdańsk 1982, *passim*; także P. Semków, *Maryniści polscy i ich wkład w rozwój myśli morskiej po 1918 r. (próba analizy problemu)*, [w:] *Morze nasze i nie nasze. Zbiór studiów*, P. Kurpiewski, T. Stegner (red.), Gdańsk 2011, s. 483–496; zob. również: *Polska myśl morską*, Gdańsk 1971, w tym znamienity tytuł zamieszczonego w tym cennym zbiorze artykułu – S. Potocki, *Kierunki myśli morskiej Polski Ludowej* (s. 103–113).

²⁴ Tak właśnie potraktowano ją w dyskusji *Rola kultury morskiej w rozwoju kultury ogólnonarodowej*, „Życie i Myśl” 1971, nr 11, s. 110–129; wśród wypowiedzi dyskutantów warto zacytować Z. Sójkę, dla którego kultura morską „powinna stać się trwałą siłą pobudzającą wyobraźnię polskiego społeczeństwa w kierunku pełnego wykorzystania tej wielkiej dziejowej szansy narodowego bogactwa, jaką stwarza dostęp do morza i jego uprawa” (s. 125) oraz ujmującą kulturę morską „w sensie sztuki o tej tematyce” (s. 126) S. Fleszarową-Muskat, *nota bene* urodzoną na Rzeszowszczyźnie, ściślej w Siennowie 21 stycznia 1919 r. – zob.: K. Świerkosz, *Na fali. Portret biograficzny Stanisławy Fleszarowej-Muskat*, Gdańsk 2014, s. 38.

²⁵ Por.: K. Wojciechowski, *O potrzebie wychowania morskiego*, „Oświata Dorosłych” 1966, nr 6, s. 281.

²⁶ S. Ludwig, *Pojęcie wychowania morskiego*, „Oświata Dorosłych” 1966, nr 6, s. 288. Numer „Oświata Dorosłych”, z którego pochodzą przytaczane teksty S. Ludwiga i K. Wojciechowskiego poświęcony jest w całości wychowaniu morskemu.

morską” za synonimy²⁷. Niestęchanie ważna jest postawiona przez E. Mazurkiewicza hipoteza o istnieniu sprzężenia zwrotnego między rozwojem gospodarki morskiej a rozwojem kultury morskiej: „dzięki rozbudzaniu powszechnego zainteresowania morzem zapewnia się dopływ wartościowych kadr do pracy na morzu, garnących się do niej z autentycznego zainteresowania i zamiłowania, a sprawy gospodarki morskiej wnikać we głąb lądu – tym głębiej, im się ona bardziej rozwija – znajdując tam pełne zrozumienie i poparcie”²⁸. Wypowiedziane w 1978 r. słowa dyrektora Wydawnictwa Morskiego byłyby nadal w całości aktualne, gdyby nie transformacja polskiej gospodarki morskiej (rozumiana głównie jako upadek rybołówstwa, regres przemysłu stoczniowego i minimalizacja liczby statków pod polską banderą); są aktualne w stosunku do portowców i wobec marynarzy zatrudnionych u obcych armatorów.

Wedle R. Woźniaka wychowanie morskie *sensu stricto* „to proces dydaktyczno-wychowawczy, odbywający się głównie w szkołach (...) ukierunkowany (...) na rozwój świadomości społecznej warunkującej formowanie się cech osobowości niezbędnych do działalności zawodowej lub społecznej” w „gospodarczych i pozagospodarczych” dziedzinach „eksploatacji morza”; edukacja morska mieści w sobie wychowanie, kształcenie, uczenie się i samowychowanie (z uwzględnieniem „formowania pożądanych osobowości” jako ultimatywnego celu „przedsięwzięć zmierzających do kształtowania świadomości morskiej społeczeństwa oraz wykorzystania form styczności człowieka z morzem”); autor ten twierdzi wreszcie, że „wychowanie w polityce morskiej stanowi świadome i celowe oddziaływanie na regulowanie użytkowania i kierowania sprawami morza oraz przygotowanie społeczności do jego ochrony i swobodnego żeglowania”²⁹. Dla K. Kubika na wychowanie morskie składają się wychowanie moralno-społeczne, fizyczne i estetyczne szerokich kręgów społeczeństwa, wychowanie morskie w znaczeniu węższym oznacza dlań bowiem wychowanie zawodowe, preorientację zawodową, czyli działalność dydaktyczno-wychowawczą szkolnictwa typowo morskiego³⁰. Niezależnie od tego, której koncepcji przyznać

²⁷ Por.: Z. Sójka, Z. Kasprzyk, *Polska polityka morska*, Gdańsk 1986, s. 223.

²⁸ E. Mazurkiewicz, głos w dyskusji, [w:] *Materiały z plenarnego posiedzenia Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej [w Gdańsku] w dniu 19 czerwca 1978r.*, [Gdańsk 1978], s. 69.

²⁹ R. Woźniak, *Socjologiczne problemy edukacji morskiej w Polsce*, „Nautologia” 1987, nr 4, s. 77–78, 79.

³⁰ Por.: K. Kubik, *Wychowanie morskie*, „Kalendarz Gdański” 1984, s. 278–279. Czytelnikom z Rzeszowszczyzny radzę zainteresować się postacią urodzonego 20 czerwca 1910 r. w Ropczycach prof. Kazimierza Kubika – zob.: J. Żerko, *Kazimierz Kubik 1910-1986*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1987, nr 3, s. 301–304. O szkolnictwie morskim m.in.

słuszność, aktualne pozostają dywagacje o potrzebie procesu marynizacji społeczeństwa, którą L. Janiszewski rozpatruje m.in. w aspekcie kulturalnym (w tym upowszechnienie wiedzy o morzu, rozwój tradycji morskich i oświaty morskiej) oraz aspekcie psychospołecznym (w tym kształtowanie treści i form życia duchowego, czyli świadomości morskiej)³¹. Mijamy jednak cały czas świadomość, że przytaczając autorów polskich, poznajemy, owszem, różne punkty widzenia; wspólne jest dla nich to, że popularyzacja morza w społeczeństwie (innymi słowy wychowanie morskie w rozumieniu K. Kubika) stanowi w Polsce instrument polityki morskiej, podczas gdy „w państwach morskich jak Wielka Brytania, czy Norwegia (...) [wychowanie morskie – przyp. M.K.] ma charakter raczej ułatwiania uprawiania hobby”³². Ta konstatacja K. Luksa i S. Szwanowskiego jest kontrowersyjna, z jednej bowiem strony nobilituje polskie wychowanie morskie jako element polityki morskiej, z drugiej jednak wskazuje przykładowo na dwie europejskie monarchie, w których nie jest to potrzebne, gdyż tam „morze jest wszechobecne w codziennym życiu jednostek i społeczności”³³. Inne jeszcze sformułowanie cytowanych autorów mnie zastanawia: to, że „[w] Polsce większość narodu styka się z morzem na plaży”³⁴. Otóż tylko ci (w tym dzieci i młodzież), których (lub ich bliskich) na to stać; zgoda, wśród tych, którzy postrzegają morze z perspektywy opalania się i kąpieli, zdecydowana większość ogranicza wiedzę marynistyczną jedynie do tych powierzchniowych elementów. Jest to znamienne, negatywne zjawisko, nie mniej groźne niż „postrzeganie morza wyłącznie jako obszaru prowadzenia różnorodnej działalności gospodarczej”³⁵, na co wskazuje B. Bury, dla której jednym z celów polityki morskiej jest bezdyskusyjnie „szerzenie wychowania morskiego społeczeństwa, a przez to rozbudzenie zainteresowania sprawami

H. Spigarski, E. Gill, J. Brodowski, *Liceum Morskie w Gdyni. Pływająca szkoła na ms. „Edward Dembowski”*, Gdynia-Gdańsk 2005, *passim*; R. Jankowski, *Szkolnictwo morskie w województwie szczecińskim w okresie powojennym*, [w:] *Regiony w dziejach Polski. Pomorze Zachodnie. 50 lat w granicach Polski*, K. Kozłowski (red.), Szczecin 1996, s. 65–75.

³¹ Por.: L. Janiszewski, *Gospodarka morska i jej wpływ na społeczeństwo*, „Nasze Morze” 1984, s. 106–111.

³² K. Luks, S. Szwanowski, *Transport morski w polityce transportowej państwa*, Płock-Iława 2001, s. 135; niemal literalnie słowa te powtórzył po 10 latach K. Luks, *Czy Polska ma politykę morską?*, [w:] *Polskie drogi polityki morskiej. Od wizji do działania*, J. Zaucha (red.), Gdańsk 2011, s. 114.

³³ K. Luks, S. Szwanowski, *op. cit.*, s. 135; K. Luks, *op. cit.*, s. 114.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ B. Bury, *Czy polityka morska państwa jest nam potrzebna, a jeśli tak to dlaczego?*, „Elektryk Okrętowy” 2001, nr 10, s. 9.

morza, kształtowanie świadomości morskiej i rozwijanie kultury morskiej”³⁶. Co więcej, R. Pospieszyński kładzie szczególny nacisk na edukację morską młodzieży jako element polityki morskiej³⁷, co oprócz można i należy także na argumentacji historycznej. Przecież lechickie pradawne sąsiedowanie z Bałtykiem i orientacja nań³⁸ kłama zadają przeciwstawianiu kultury morskiej kulturze „alpejskiej”³⁹, a problematyka morska stanowiła przedmiot zainteresowania jeszcze oświaty dawnego, przedrozbiorowego Gdańska⁴⁰. Również w tym duchu Zarząd Główny Związku Nauczycielstwa Polskiego organizował onegdaj kursy z zakresu wychowania patriotycznego poświęcone także wychowaniu morskemu („[p]roblemy związane ze znaczeniem gospodarczym morza, (...) [z]naczenie społeczno-kulturalne Wybrzeża i morza, (...) [c]ele, treści i metody wychowania morskiego”)⁴¹; problematyka morska stanowiła również obszar zainteresowania Towarzystwa Wiedzy Powszechnej⁴².

Geneza i istota uchwały Sejmu w aspekcie społeczno-wychowawczym

Uchwałą IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR z 20 lipca 1981 r. – *Program rozwoju socjalistycznej demokracji, umacniania przewodniej roli PZPR w budownictwie socjalistycznym i stabilizacji społeczno-gospodarczej kraju* zobowiązano Komitet Centralny do rozpatrzenia na plenarnym posiedzeniu w I półroczu 1982 r. całokształtu zagadnień gospodarki morskiej⁴³. W re-

³⁶ *Ibidem*, s. 8; podobnie Z. Sójka, Z. Kasprzyk, *op. cit.*, s. 192.

³⁷ Por.: R. Pospieszyński [tu: Pośpieszyński], *Polityka morska PRL*, „Kalendarz Gdański” 1984, s. 127–129.

³⁸ Szerzej G. Labuda, *Morze w kulturze plemion słowiańskich*, [w:] *Morze w kulturach świata*, A. Piskozub (red.), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976, s. 238–258.

³⁹ Por.: Z. Brodecki, *Kultura morska versus kultura „alpejska” (refleksja z prawa prywatnego)*, [w:] *Polskie prawo prywatne w dobie przemian. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Młynarczykowi*, Gdańsk 2005, s. 200–210.

⁴⁰ Szerzej L. Mokrzejcki, *Zainteresowanie morzem w oświacie i nauce dawnego Gdańska*, [w:] *Badania w historii oświaty i wychowania. Historia oświaty i wychowania w życiu badacza. Księga jubileuszowa z okazji 70-lecia prof. Józefa Żerko*, R. Grzybowski, K. Jakubiak, W. Tłokiński (red.), Gdańsk 2012, s. 41–51.

⁴¹ (L.T.), *Wychowanie morskie w planach ZNP*, „Oświata Dorosłych” 1966, nr 6, s. 317.

⁴² Zob.: B. Polkowski, *Popularyzowanie zagadnień morskich przez TWP w Gdańsku*, „Oświata Dorosłych” 1966, nr 8, s. 426–428.

⁴³ *Program rozwoju socjalistycznej demokracji, umacniania przewodniej roli PZPR w budownictwie socjalistycznym i stabilizacji społeczno-gospodarczej kraju*. Uchwała IX Nadzwyczajnego Zjazdu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, [w:] *IX Nadzwyczajny Zjazd Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej 14–20 lipca 1981 r. Podstawowe dokumenty i materiały*, Warszawa 1981, s. 129.

zultacie tej dyspozycji, w uchwale X Plenum Komitetu Centralnego PZPR z 28 października 1982 r. w sprawie polityki morskiej państwa i zadań w tej dziedzinie stwierdzono z widocznym czteromiesięcznym opóźnieniem m.in.: „Ważnym zadaniem powinna być edukacja morska społeczeństwa. Realizować to należy w wychowaniu młodzieży, w rekreacji, turystyce, sporcie. Szczególna rola w tym zakresie przypada szkolnictwu, organizacjom młodzieżowym i społecznym (...). Kulturę narodową szerzej wzbogacać trzeba treściami związanymi z morzem i pracą ludzi morza”⁴⁴. Na X Plenum KC zabrzmiały takie m.in. słowa zastępcy członka Biura Politycznego KC, I sekretarza KW w Gdańsku Stanisława Bejgera: „Myszę, że musimy zadbać o to, aby morze i gospodarka morska stały się w praktyce wspólną sprawą wszystkich Polaków. W tym celu winny być podjęte kompleksowe działania dla poszerzenia świadomości morskiej naszego społeczeństwa i dla pogłębienia jego wiedzy o warunkach »uprawy morza«. Między innymi należałoby wprowadzić na szeroką skalę, postulowane od lat, wychowanie morskie w szkołach, uwzględnianie wiedzy o morzu w programach uniwersyteckich, szczególnie w programach studiów dla nauczycieli”⁴⁵. Na forum obradującego w ramach tego plenum Zespołu VI minister – kierownik Urzędu Gospodarki Morskiej dr Jerzy Korzonek stwierdził, że świadomość morska społeczeństwa, „obciążona tradycyjnie silną orientacją lądową”, jest wciąż niska, przeto należy aktywnie kształtować tę świadomość, traktując to jako „ważn[e] zad[anie] wychowania obywatelskiego i wykształcenia Polaków. (...) W tym celu należy upowszechniać i intensyfikować wychowanie morskie młodzieży, traktując morze jako wspańiałe tworzywo. Umożliwia ono kształtowanie postaw walki z niebezpieczeństwem, szacunku dla natury i wiedzy wiodącej do harmonijnego z nią współżycia”⁴⁶. Podobnie brzmią słowa kontradm. H. Pietraszkiewicza, zasłużonego człowieka morza: „Wychowanie morskie ma, wyzyskując wiedzę i umiejętności, jakie wnosi wykształcenie, rozwijać związki emocjonalne z morzem, wpajać etykę zawodu, sprzyjać tworzeniu i umacnianiu jedności narodu wokół realizacji polityki morskiej, wykorzystać morze do kształtowania charakteru”, zaś wśród realizatorów celów wychowa-

⁴⁴ *Uchwała X Plenum KC PZPR w sprawie polityki morskiej państwa i z zadań w tej dziedzinie*, „TGM” 1982, nr 6, s. 283. Na ten passus uchwały jako przejaw sformułowania o nowym charakterze, wybiegającego „poza wyłączenie gospodarcze uwarunkowania”, zwraca uwagę M. Jefremienko, *Po X Plenum KC PZPR. Lepiej gospodarzyć morzem*, „Trybuna Ludu” nr 261 (11885) z 4 listopada 1982 r., s. 1. O znaczeniu uchwały S. Bejger, *Zespalenie sił społecznych. Z doświadczeń gdańskiej organizacji partyjnej*, „Nowe Drogi” 1983, nr 5, s. 71–72.

⁴⁵ S. Bejger, *Morze i gospodarka morska sprawą wszystkich Polaków*, „TGM” 1982, nr 6, s. 282.

⁴⁶ J. Korzonek, *Polityka morska a rozwój gospodarki morskiej*, „TGM” 1982, nr 8, s. 295.

nia morskiego wskazał m.in. „szkoły podstawowe, ponadpodstawowe, koła szkolne LM, drużyny szkolne ZHP, kluby PZŻ”⁴⁷.

Przewodnia rola PZPR, skutkująca możliwością faktycznie władczego oddziaływania na organy władzy i administracji państwowej⁴⁸, zaowocowała szeregiem enuncjacji i przedsięwzięć z ich strony jako pokłosia uchwały X Plenum KC. Przygotowane przez UGM „Podstawowe założenia polityki morskiej PRL” oraz „Raport o stanie, perspektywach i warunkach rozwoju gospodarki morskiej” były 24 lutego 1983 r. przedmiotem obrad sejmowej Komisji Gospodarki Morskiej i Żeglugi: jej przewodniczący poseł prof. dr hab. Tadeusz Łodykowski zwrócił wtedy uwagę m.in. na te istotne „sfery działalności niematerialnej, bez której niepełne, ograniczone i uboższe byłyby związki państwa i narodów z morzem”, a wśród nich „problemy świadomości morskiej, wychowania morskiego”, przyznając, że „[z]byt ubogo te pierwiastki morskie były wykorzystywane jako tworzywo w procesie wychowywania młodego pokolenia z częstym ograniczaniem do problematyki przede wszystkim gospodarczej”⁴⁹.

Rada Ministrów zaakceptowała 8 listopada 1982 r. wspomniane „Podstawowe założenia polityki morskiej PRL”⁵⁰ (mowa w nich, że w sferze społecznej należy m.in. „w ramach działalności oświatowo-wychowawczej wśród młodzieży szkolnej propagować i wykorzystywać problematykę morską”⁵¹), zatwierdziła „Rządowy harmonogram realizacji uchwały X Plenum KC PZPR w zakresie polityki morskiej państwa”⁵²; przyjęła też do wiadomości „Elementy polityki morskiej PRL w zakresie zagospodarowania przestrzennego Makroregionu Północnego”⁵³ oraz „Raport o stanie, perspektywach i warunkach rozwoju gospodarki morskiej”⁵⁴. W „Rządowym harmonogramie...” zawarto m.in. zobowiązanie dla Ministra ds. Młodzieży (wraz z Ministrami Oświaty i Wy-

⁴⁷ H. Pietraszkiewicz, *Polityka morska a świadomość morska*, „TGM” 1983, nr 2, s. 60.

⁴⁸ Szerzej W. Skrzydło, *Przewodnia rola PZPR i jej wyraz w Konstytucji PRL*, „Państwo i Prawo” 1976, z. 4, s. 7–17.

⁴⁹ T. Łodykowski, *O właściwą polską politykę morską*, „TGM” 1983, nr 5, s. 226.

⁵⁰ Archiwum Rady Ministrów (dalej: ARM), sygn. 107/126, Protokół ustaleń nr 19/82, posiedzenie Rady Ministrów w dniu 8 listopada 1982 r., k. 171.

⁵¹ *Ibidem*, Urząd Gospodarki Morskiej, Podstawowe założenia polityki morskiej PRL. Materiał na posiedzenie Rady Ministrów, Warszawa, lipiec 1982 r., k. 452.

⁵² *Ibidem*, Protokół..., k. 171–172; zob. również *Zadania rządu wynikające z uchwały X Plenum KC PZPR w sprawie polityki morskiej państwa*, „TGM” 1983, nr 1, s. 48; A. Krzysztoporski, *Realizacja polityki morskiej państwa*, „TGM” 1984, nr 6, s. 283; J. Lisiecki, *Realizacja polityki morskiej państwa*, [w:] *I Sejmik Morski. Szpask 29-30 maja 1985*, Warszawa 1986, s. 81–82.

⁵³ ARM, sygn. 107/126, Elementy polityki morskiej PRL w zakresie zagospodarowania przestrzennego Makroregionu Północnego, k. 488–494.

⁵⁴ *Ibidem*, UGM, „Raport o stanie, perspektywach i warunkach rozwoju gospodarki morskiej. Materiał informacyjny”, Warszawa, wrzesień 1982 r., k. 456–487.

chowania, Kultury i Sztuki oraz Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, Przewodniczącym Komitetu ds. Radia i Telewizji „Polskie Radio i Telewizja”, Rzecznikiem Prasowym Rządu, wreszcie Ministrem – Kierownikiem UGM) do opracowania programu edukacji morskiej społeczeństwa „ze szczególnym uwzględnieniem wychowania młodzieży, roli szkolnictwa, środków masowego przekazu oraz wzbogacenia kultury narodowej treściami związanymi z morzem i pracą ludzi morza”⁵⁵. Z kolei 19 grudnia 1983 r. Prezydium Rządu rozpatrzyło „Rozwinięte założenia polityki morskiej państwa”, by przyjąć je następnie jako dokument rządowy oraz zlecić do wykonania wskazanym naczelnym, centralnym i terenowym organom administracji państwowej⁵⁶. Po 8 posiedzeniach powołanej przez X Plenum Komisji Morskiej KC (w tym na temat edukacji morskiej społeczeństwa) obradował 17 marca 1984 r. Zespół ds. Morskich Krajowej Konferencji Delegatów PZPR⁵⁷. 58 zadań doraźnych wytyczonych postanowieniem nr 14/84 Prezydium Rządu z 19 marca 1984 r. w sprawie realizacji polityki morskiej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej⁵⁸ służyło realizacji przyjętego przez Prezydium Rządu programu „Polityka morska Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Synteza rozwiniętych założeń)”, przedstawionego przez rząd Sejmowi i stanowiącego przesłankę przywołanej niżej uchwały izby⁵⁹. W ust. 8 pkt 3 i ust. 11 postanowienia nr 14/84 Prezydium Rządu zobowiązało kolejno Ministra Oświaty i Wychowania (wspólnie z Ministrem – Kierownikiem UGM oraz Ministrem – Członkiem RM ds. Młodzieży) do przygotowania programu pobytu dzieci i młodzieży na koloniach nadmorskich i wycieczkach, wzbogaconego o problematykę morską, a także właściwych ministrów do zabezpieczenia realizacji „Założeń programowych edukacji morskiej społeczeństwa ze szczególnym uwzględnieniem wychowania morskiego młodzieży”, zatwierdzonych przez Komitet RM ds. Młodzieży⁶⁰. Przyjęty przez Prezydium Rządu program „Polityka morska PRL...” zawierał cele polityki morskiej, wśród nich zaś cel dziewiąty – „rozszerzanie i pogłębianie zainteresowania polskiego społeczeństwa sprawami morskimi oraz stałe pobu-

⁵⁵ *Ibidem*, Rządowy harmonogram realizacji uchwały X Plenum KC PZPR w zakresie polityki morskiej państwa, k. 496, 500.

⁵⁶ Zob.: A. Krzysztoporski, *op. cit.*, s. 283.

⁵⁷ Zob.: S. Bejger, *Gospodarka morska ważnym instrumentem harmonijnego rozwoju kraju*, „TGM” 1984, nr 6, s. 281–283.

⁵⁸ Niepublikowane; ARM, sygn. 2220/11, postanowienie nr 14/84 Prezydium Rządu z dnia 19 marca 1984 r., b.p.

⁵⁹ Zob.: J. Lisiecki, *op. cit.*, s. 82–83, 99. Postanowienie nr 14/84 komentuje S. J. Cieślinski, *Polityka morska – początek realizacji*, „Nasze Morze” 1984, s. 33–37.

⁶⁰ Zob.: ARM, sygn. 2220/11, postanowienie nr 14/84, b.p.

dzanie w nim świadomości morskiej”: stwierdzając, że „dominacja »łądowej«, »kontynentalnej« orientacji w świadomości szerokich rzesz polskiego społeczeństwa, stanowiącej historycznie ukształtowaną barierę psychologiczną na drodze kształtowania w nim społecznie korzystnej tzw. świadomości morskiej, stwarzającej klimat społecznego zrozumienia i poparcia dla polityki morskiej państwa”, wyeksplikowano pięć sposobów realizacji celu dziewiątego, w tym „zapewnienie edukacji morskiej właściwego miejsca w ogólnym systemie oświaty i wychowania przez dobór odpowiednich treści, metod, form organizacyjnych i środków” oraz „opracowanie programu edukacji morskiej dla młodzieży i szkół od stopnia podstawowego do średniego”⁶¹.

Nad informacją rządu o polityce morskiej państwa Sejm debatował 30 maja 1984 r.⁶²; z punktu widzenia edukacji morskiej najwięcej wniósł do dyskusji głos posła Zdzisława Pukorskiego⁶³ – wcale krytyczny, mówca stwierdził bowiem, że „[o]ficyjnie wszyscy są za morską edukacją”, w rzeczywistości natomiast „o wychowaniu morskim naszego społeczeństwa nadal rozważa się jedynie od czasu do czasu, okazjonalnie”, a przecież edukacja morska „powinna (...) mieć charakter ciągły i ustawiczny, a nie doraźny i akcyjny”⁶⁴. W uchwale Sejmu z 30 maja 1984 r. w sprawie polityki morskiej Państwa⁶⁵ stwierdzono, że „[s]zczególnej koncentracji wysiłków i środków będzie wymagać” m.in. „pogłębienie wiedzy i zainteresowania polskiego społeczeństwa, w tym szczególnie młodzieży, sprawami morskimi oraz stałe rozwijanie świadomości morskiej ogółu Polaków”. Uchwała, projekt której wniosło Prezydium Sejmu, podjęta została jednogłośnie⁶⁶. Sejm był władny przyjąć ją jako wyraz określania podstawowych kierunków działalności państwa⁶⁷.

Myli się R. Toczek, twierdząc, że uchwała „straciła ważność” 6 listopada 1985 r.⁶⁸, ma natomiast rację postrzegając znaczenie tego aktu w dokonaniu „po

⁶¹ *Ibidem*, „Polityka morska Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Synteza rozwiniętych założeń)”, Załącznik nr 1 do postanowienia nr 14/84 Prezydium Rządu z dnia 19 marca 1984 r., b.p.

⁶² Część wystąpień, pod wspólnym tytułem *Debata sejmowa nad polityką morską*, zamieszcza „TGM” 1984 nr 10, s. 489–493.

⁶³ Sprawozdanie Stenograficzne z 50 posiedzenia Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w dniu 30 maja 1984 r., Warszawa 1984, ł. 58–61.

⁶⁴ *Ibidem*, ł. 58, 59.

⁶⁵ M. P. z 1984 r. nr 13, poz. 88.

⁶⁶ Zob.: Sprawozdanie..., ł. 67–69.

⁶⁷ Por.: A. Gwiżdż, *Uchwały Sejmu określające podstawowe kierunki działalności państwa*, „Państwo i Prawo” 1976, z. 11, s. 11–22; I. Wojciechowska-Maruszak, *Uchwały problemowe – nowoczesna forma oddziaływania Sejmu PRL na aparat państwowy*, „Organizacja – Metody – Technika” 1984, nr 2, s. 24–28.

⁶⁸ Por.: R. Toczek, *Refleksje o polityce morskiej*, „Nautologia” 2016, nr 153, s. 67.

raz pierwszy w okresie PRL, ocen[*y*] dotychczasowej polityki morskiej”⁶⁹. Bez potrzeby marginalizują rolę i rangę uchwały R. Pietraszek i R. Pospieszynski, nie tylko przypisując jej „tylko wartość »papierową«”, ale też określając ją jako „dokument nieobligatoryjny i nieumocowany w strukturze gospodarczej”⁷⁰. Stwierdzenie o utracie ważności (bardziej kojarzy mi się z konserwą czy lekarstwem) tyleż ma wspólnego z prawdą, co przeświadczenie, że posiedzenie Sejmu 30 maja 1984 r. było w całości poświęcone sprawom morskim⁷¹.

Cele, zadania i formy wychowania morskiego dzieci i młodzieży

Edukację morską należy rozpoczynać od szczebla dyrektorów szkół⁷², by poprzez wychowanie przedszkolne⁷³ i nauczanie początkowe⁷⁴ przejść do poszczególnych przedmiotów nauczania⁷⁵ oraz wychowania morskiego w internatach, domach dziecka⁷⁶ i szkołach specjalnych⁷⁷. Mimo upływu lat warto sięgnąć do opracowanego w 1964 r. przez Okręgowy Ośrodek Metodyczny w Koszalinie programu wychowania morskiego⁷⁸, aktualizując i uwspółcześniając jego założenia. Wskazane jest odnotowanie przez koszaliński OOM wagi harcerstwa⁷⁹, którego rola w wychowaniu morskim aktualna była i istotna również później⁸⁰, w tym przez pryzmat cennych doświadczeń harcerzy Rzeszowszczyzny⁸¹. W programie edukacji morskiej dzieci i młodzieży, opracowanym przez Ministra Oświaty i Wychowania w następstwie uchwały Sejmu, przewidziano „dokonanie oceny treści służących edukacji morskiej w programach nauczania i działalności

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ R. Pietraszek, R. Pospieszynski, *Morskie sprawy Polaków*, Gdynia 2010, s. 155.

⁷¹ Jak S. J. Cieśliński, *Polityka morska – minęło pięć lat...*, „Nasze Morze” 1989, s. 71.

⁷² Szerzej: W. Szulc, *Zadania dyrektora, kierownika szkoły w zakresie wychowania morskiego*, [w:] *Morze w wychowaniu młodzieży*, J. Hryckowian (red.), Koszalin 1965, s. 57–60.

⁷³ Szerzej: E. Mikołajczyk, *Wychowanie przedszkolne*, [w:] *ibidem*, s. 61–65.

⁷⁴ Szerzej: Z. Linke, *Nauczanie początkowe*, [w:] *ibidem*, s. 66–67.

⁷⁵ Szerzej: m.in. K. Słowik, *Język polski*, [w:] *ibidem*, s. 71–80; S. Ochocki, *Biologia*, [w:] *ibidem*, s. 127–132; W. Puczyński, *Wychowanie fizyczne*, [w:] *ibidem*, s. 186–191.

⁷⁶ Szerzej: W. Poliszuk, *Wychowanie morskie w internatach i Domach Dziecka*, [w:] *ibidem*, s. 209–210.

⁷⁷ Szerzej: J. Konieczna, *Wychowanie morskie w szkołach specjalnych*, [w:] *ibidem*, s. 211–214.

⁷⁸ Zob.: J. Hryckowian, *Przedmowa*, [w:] *ibidem*, s. 8.

⁷⁹ Zob.: W. Szulc, *op. cit.*, s. 58, 60; S. Szarmach, *Wychowanie morskie w toku zajęć pozalekcyjnych*, [w:] *Morze w wychowaniu młodzieży*, s. 198–204.

⁸⁰ Zob.: *Seminarium: wychowanie wodne i morskie młodzieży harcerskiej*, hm. PL B. Olszewski, hm. T. Rybicki (opr.), Warszawa 1977, *passim*.

⁸¹ Zob.: W. Podleśny, *Z lilijką w kotwicę wpisana. Przyczynki do dziejów harcerstwa wodnego na terenach południowo-wschodniej Polski do roku 1990*, Rzeszów 2013, *passim*.

pozalekcyjnej, upowszechnianie uprawiania żeglarstwa (w tym szkoły pod żaglami), wzbogacenie programów pobytu dzieci i młodzieży na koloniach i obozach letnich o problematykę morską, opracowanie programu turystycznego zagospodarowania terenów nadmorskich szkół i placówek oświatowych, doskonalenie kadry nauczycielskiej⁸². Ta ostatnia kwestia znalazła oddźwięk w opracowaniu J. Nowakowskiej, która zaproponowała koncepcję wychowania morskiego w 92 *illo tempore* studiach nauczycielskich na przykładzie doświadczeń SN im. Cypriana Kamila Norwida w Radzyminie, w tym poprzez organizację kursów i obozów szkoleniowych⁸³. Czytelnictwo książek i czasopism marynistycznych, organizowanie rejsów (śródlądowych, zatokowych i pełnomorskich), wpływów kajakowych, obozów żeglarskich (szkoleniowo-turystycznych i wędrownych), konkursów wiedzy o morzu oraz spotkań z ludźmi morza, poznawanie ekologicznych zagadnień akwenów, zwiedzanie miast nadmorskich, portów i stoczni, eksponowanie gazetek szkolnych o aktualnych wydarzeniach morskich wskazuje Z. Borowski jako formy popularyzacji współstanowiące wychowanie morskie dzieci i młodzieży⁸⁴. K. Żytowiecka dodaje do tego sesję popularnonaukowe, obchody Dni Morza, zajęcia świetlicowe podczas ferii zimowych, korespondencję z załogami statków czy nasycenie treściami morskimi zajęć dydaktycznych z poszczególnych przedmiotów nauczania⁸⁵. Trudno nie zauważyć, że postulaty koszalińskiego środowiska metodycznego nadal znajdują naśladowców, także w odniesieniu do szkolnictwa specjalnego⁸⁶, ważne jest jednak przede wszystkim to, by działania edukacyjne miały charakter nie akcyjny, lecz ustawiczny, *eo ipso* by świadomość morska społeczeństwa była przez nie pobudzana stale⁸⁷. Ale kto pamięta, że rok 1986 ogłoszono Rokiem Morskim w Oświacie⁸⁸, kto pamięta sesję popularnonaukową poświęconą gospodarce morskiej, przygotowaną przez

⁸² J. Lisiecki, *op. cit.*, s. 98.

⁸³ Szerzej: J. Nowakowska, *Próba koncepcji i realizacja wychowania morskiego w Studium kształcącym nauczycieli*, [w:] *Seminarium: Polska krajem morskim. Materiały. Gdynia 17-18 maja 1986*, [Warszawa 1988], s. 60–65.

⁸⁴ Por.: Z. Borowski, *Cel wychowania morskiego*, [w:] *Edukacja morska w systemie oświaty szkolnej*, nr 3, T. Górski (red.), Gdańsk 1993, s. 89-90. Jedną z sugerowanych form uszczegóławia K. Łukasiak, *Organizacja wędrownego obozu żeglarskiego ze stałą bazą*, [w:] *ibidem*, s. 118–126.

⁸⁵ Por.: K. Żytowiecka, *Formy pracy szkoły w zakresie wychowania morskiego*, [w:] *ibidem*, s. 108–111. Jako przykład propozycji marynizacji dydaktyki na wybranym przedmiocie – M. Hyziak, *Wybrane tematy morskie w nauczaniu historii w szkole podstawowej*, [w:] *ibidem*, s. 112–117.

⁸⁶ Por.: J. Żarnowski, *Projekt programu dla grupy wychowawczej w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym*, [w:] *ibidem*, s. 102–107.

⁸⁷ Por.: Z. Sójka, Z. Kasprzyk, *op. cit.*, s. 192, 223.

⁸⁸ Zob.: S. J. Ciesliński, *Polityce morskiej rządowe „tak”*, „Nasze Morze” 1987, s. 51.

dyrekcję i pedagogów LO im. mjr. Henryka Sucharskiego w Sierpcu⁸⁹? „Sesję, którą prowadziło w sposób bardzo sprawny dwoje uczniów, rozpoczęły strofy wierszy o morzu z pasją i z wielką swadą zinterpretowane przez grupę uczniów z klas starszych. Następnie wygłoszonych zostało kilka referatów dotyczących PMH [Polskiej Marynarki Handlowej – przyp. M.K.], bałtyckich portów morskich, przemysłu okrętowego oraz rybołówstwa morskiego (...). Część merytoryczną sesji zakończył referat, w którym zajęto się międzynarodową pozycją Polski wśród państw basenu Morza Bałtyckiego”⁹⁰.

Dla J. Stremlaua uchwała Sejmu jest dla polskiej gospodarki morskiej fundamentalna⁹¹; Z. Kowalewski, E. Marszałek i R. Toczek, przypisujący uchwale Sejmu z 1984 r. rangę ważnego wydarzenia dla edukacji morskiej dzieci i młodzieży, zdają się doszukiwać jej celu w znajdowaniu w społeczeństwie zrozumienia dla przedsięwzięć gospodarczych stojących przed Polską jako państwem z dostępem do morza i rozbudzeniu w młodych pokoleniach przekonania o uzależnieniu znaczenia gospodarczego Polski od mądrego wykorzystania jej nadmorskiej lokalizacji⁹². Niestety, w zorganizowanym raptem w niemal 10 lat po podjęciu uchwały Sejmu ciekawym skądinąd seminarium poświęconym polityce morskiej zajęto się wychowaniem morskim dzieci i młodzieży jedynie sygnalnie⁹³.

Inspirowany uchwałą Sejmu i postanowieniem Prezydium Rządu UGM był mocno zaangażowany w dzieło edukacji morskiej społeczeństwa⁹⁴. Departament Edukacji Morskiej Ministerstwa Infrastruktury w ogóle nie zajmuje się wychowaniem morskim, o ile nie uznać za takowe promocji zawodów morskich wskazanej w § 24 ust. 2 pkt 1 lit. d Regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Infrastruktury, ustalonego zarządzeniem nr 1 Ministra Infrastruktury z 8 stycznia 2021 r.⁹⁵ Wiele czasu minęło od wydania zarządzenia Ministra Żeglugi i Handlu Zagranicznego z 28 lutego 1946 r. o utworzeniu Państwowego Centrum Wychowania Morskiego (P.C.W.M.)⁹⁶, którego sta-

⁸⁹ Szerzej: J. Stremlau, *Na rzecz edukacji morskiej społeczeństwa*, [w:] *Krajowy Komitet Dni Morza. Materiały informacyjne*, Warszawa 1985, s. 4–6.

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ Por.: *ibidem*, s. 1.

⁹² Por.: Z. Kowalewski, E. Marszałek, R. Toczek, *Edukacja morska dzieci i młodzieży jako ważny element wychowania dla przyszłości*, „Nautologia” 1999, nr 2, s. 54.

⁹³ Zob.: *Wnioski z seminarium*, R. Rybiński (opr.), [w:] *Polityka morska Rzeczypospolitej Polskiej. Materiały z seminarium odbytego w dniu 27 kwietnia 1994 roku*, R. Rybiński (red.), Gdańsk 1994, s. 137.

⁹⁴ Zob.: J. Stremlau, *op. cit.*, s. 1–10.

⁹⁵ Dz. Urz. Ml z 2021 r. poz. 1.

⁹⁶ Dz. Urz. MŻiHZ z 1946 r. nr 1, poz. 9.

tus wyeksponowano tak wysoko⁹⁷. W tymże roku B. Miazgowski napisał, że „[u]trzymać szeroką granicę morską potrafi jedynie naród morski i państwo morskie”, że „miłość morza” pojęta jako „odświętno-wycieczkowa i plażowa” jest „nieporadna”, że „wychowanie morskie młodzieży” należy skoordynować i kompetencyjnie ściśle rozgranicyć; „Przekształcić Polaków w naród morski drogą wychowania morskiego, to cel i konieczność, które prócz wielu innych, ale jako jedna z najważniejszych po minionej wojnie stoją przed nami. Spełnienie tego celu warunkuje nasz byt, naszą pomysłność gospodarczą, naszą wolność i niepodległość, naszą narodową i państwową przyszłość”⁹⁸.

Zacytuję tytuł zajmującej książki (*Niespełnione marzenia o Polsce morskiej*)⁹⁹, by przyznać, że z marzeń tych „pozosta[ły] (...) smętne resztki”¹⁰⁰. Niestety, z uchwały nr 33/2015 Rady Ministrów z 17 marca 2015 r. w sprawie „Polityki morskiej Rzeczypospolitej Polskiej do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku)”¹⁰¹ nie sposób dowiedzieć się – *mirabile dictu* – czegokolwiek o wychowaniu morskim dzieci i młodzieży; w porównaniu z uchwałą Sejmu z 1984 r. wszelkie cele edukacyjne czy wychowawcze (poza szkolnictwem morskim) nie są uważane przez rząd za kierunek polskiej polityki morskiej. Komu i jak wytłumaczyć, że to błąd o dalekosiężnych konsekwencjach?

Zakończenie

Stając przed zadaniem uwieńczenia tekstu finalną konkluzją, mam nieodpartą wrażliwość trudności postawionego przed samym sobą zadania. Nie mam wątpliwości co do tego, że lata 1982-1984 były wyjątkowo ważnym okresem dla ukształtowania polityki morskiej i jej społeczno-wychowawczego kontekstu, w tym nadania im wyrazistej formy prawnej, formy normatywnej. Była to w istocie ostatnia, w znacznej części udana, próba uczynienia z Polaków narodu morskiego (by raz jeszcze przywołać celne spostrzeżenia B. Miazgowskiego),

⁹⁷ Adres promulgacyjny zarządzenia przytoczonego w poprzednim przypisie jest przytoczony błędnie w zarządzeniu Ministra Żeglugi z 17 czerwca 1949 r. w sprawie nadania statutu Państwowemu Centrum Wychowania Morskiego (Dz. Urz. MŻ z 1949 r. nr 2, poz. 17 ze zm.), w którego pierwszym zdaniu, jak i w § 1 nadanego tym aktem statutu PCWM znajduje się odwołanie do Dz. Urz. MŻiHZ z 1946 r. nr 1, poz. 10, podczas gdy w tym miejscu widnieje inny dokument, nie zaś zarządzenie z 28 lutego 1946 r.

⁹⁸ B. Miazgowski, *Konieczność wielkiej przemiany*, „Młodzież Morska” 1946, nr 6, s. 3, 4.

⁹⁹ Z. Teplicki, *Niespełnione marzenia o Polsce morskiej*, Gdynia 2003.

¹⁰⁰ *Ibidem*, s. 8.

¹⁰¹ Niepublikowana; https://www.gov.pl/documents/528248/541918/Polityka_Morska_RP.pdf/be2520f9-38b9-6e5a-6c65-b49e2f3e6b4d (dostęp: 3 marca 2021 r.).

zaprzepaszczonej degrengoladą, degradacją gospodarki morskiej, zapoczątkowaną u progu ostatniej dekady ubiegłego tysiąclecia. Dobrych opinii o polskich marynarzach pływających pod obcymi banderami czy zadowalające wyniki przeładunkowe polskich portów to zbyt mało, by mówić o przyszłości wychowania morskiego dzieci i młodzieży z optymizmem, warto jednak wziąć pod uwagę szanse mozolnej rekonstrukcji sponiewieranego potencjału żeglugi, mogącej skutkować wzrostem zainteresowania morzem wśród najmłodszych pokoleń, inspirowanych do tego przez szkołę i instytucje z nią współpracujące. Można reorientować edukację morską, zmieniając jej kontekst (z ideologicznego ku ekologicznemu czy związanego z budową tożsamości regionalnej), najważniejsze jest natomiast, by z niej nie rezygnować, by przejmować od poprzednich pokoleń to, co najcenniejsze w formowaniu morskiego wychowania uczniów. *Contra spem spero.*

dr Maciej Kijowski, urodzony, zamieszkały i w znacznej części
wykształcony w Rzeszowie, jest nauczycielem akademickim
Wyższej Szkoły Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach
